

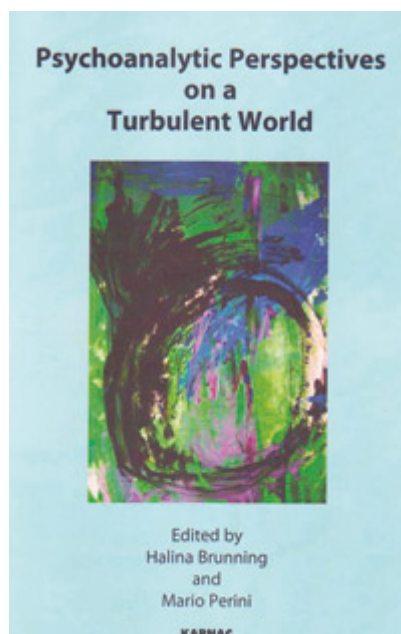
Forfriskende blikk på organisasjoner

Denne boken viser potensialet som ligger i psykoanalytiske betraktningmåter på organisasjoner og på samfunnet. Terrorisme, konkursen i Enron og Barack Obamas lederskap er bare noen av temaene som analyseres.

PUBLISERT 5. april 2011

Halina Brunning & Mario Perini (Red.) | **Psychoanalytic perspectives on a turbulent world**, London: Karnac Books, 2010. 220 sider

Som ung arbeids- og organisasjonspsykolog husker jeg at jeg fant at det var en slående kontrast mellom de gjengse psykologiske modellene på organisasjoner og hvordan jeg opplevde organisasjonenes egentlige vesen. Organisasjonskartet med sin betoning av det eksplisitte og lineære ved informasjonsflyten fremstod som et grovt forvrengt bilde av de organisasjonsmessige realitetene. Jo mer jeg opplevde av organisasjoner, desto mer fremstod deres essens som irrasjonalitet, emosjonalitet, skjulte agendaer og beslutninger utgått fra symbolske og politisk korrekte hensyn, alt sammen seilende på en sjø av skiftende organisasjonspsykologiske motebølger.

Freud var fraværende

I min jakt på psykologisk litteratur som gikk bak fernissen og overflaten, ble jeg overrasket over at en psykoanalytisk tilnæringsmåte stort sett glimret med sitt fravær.

Freud studerte riktignok ikke organisasjoner, men den senere delen av hans forfatterskap inneholdt det Peter Gay (1990) så treffende har karakterisert som Freuds sprang «from couch to culture». Her finner vi hans analyse av gruppepsykologi (*Group psychology and the analysis of the Ego*, 1921), religionen (*The future of an illusion*, 1927) og hans analyse av samfunnet (*Civilization and its discontents*, 1930) før han avslutter med enda et verk om religionen (*Moses and monotheism*, 1939). Hvorfor har da så få tatt opp denne delen av Freud og anvendt psykoanalysen i studiet av organisasjoner?

«Jo mer jeg opplevde av organisasjoner, desto mer fremstod deres essens som irrasjonalitet, emosjonalitet, skjulte agendaer og beslutninger utgått fra symbolske og politisk korrekte hensyn»

Tittelen på Brunning og Perinis bok *Psychoanalytic perspectives on a turbulent world* så for meg ut til å kunne bidra til et felt preget av en faglig vakuumtilstand. Jeg forventet en betoning av det irrasjonelle kontra det rasjonelle, det symbolske kontra det reelle, det relasjonelle kontra det instrumentelle. Når det gjelder tiltak, så jeg for meg en større grad av realisme og kanskje pessimisme enn forenklete hokus-pokus-pregede løsninger og alskens teambuildingsøvelser som ofte tilbys på markedet. Ut fra et psykoanalytisk perspektiv vil en tenke at mange typiske organisasjonsmessige konflikter vil gå igjen fordi de er utsprunget av dype menneskelige behov, og derfor vil være resistente overfor lettvinne og environmentelt betonte løsninger.

Analyserer terrorisme

I tillegg til innledende og avsluttende kapitler er boken delt inn i tre deler: «On war and conflict», «Financial crisis and the disappearing containers», samt «Leadership and the illusion of containment».

Som eksempel på kapitlene i del 1 finner vi i «A beam of darkness – understanding the terrorist mind» av H. Shmuel Erlich, en analyse av hvordan terrorister på veien mot sine dødbriknende gjerninger bygger en psykologisk verden av intens mening som rettfærdiggjør handlingene. Jo edlere målet og ideologien fremstår, desto lettere er det å rettfærdiggjøre å ta i bruk grusomme virkemidler. Det er denne dynamikken som ligger til grunn for ordspråket «The road to hell is paved with good intentions».

Erlich analyserer hvordan fundamentalistiske trossystemer utvisker skillet mellom militære og sivile mål ved for eksempel å betrakte alle hvite mennesker som representanter for overliggende kategorier («det imperialistiske Vesten», «terroriststaten Israel»), hvordan selvmordsbombeangrep ikke defineres som selvmord (som er veldig sterkt sanksjonert i islam), men som en hellig handling. Forfatteren

argumenterer for at terrorister ikke er psykopatologisk forstyrrede mennesker, men tvert imot kan være lykkelige, veltilpassede mennesker som har et særlig intenst religio-politisk meningssystem. Han ser derfor ikke terrorisme som primært drevet av aggresjon og hat, men mer som en slags «overdose av mening» ved at individet mister sitt selv og sine eksistensielle valg ved å gå fullstendig opp i et altomfattende religio-politisk system.

Enron og General Motors

Del 2 inneholder interessante psykoanalytiske analyser av konkursene i henholdsvis Enron og General Motors. Mark Stein viser i kapittelet om Enron hvordan to av topplederne, Kenneth Lay og Jeffrey Skilling, hadde et uløst ødipuskompleks. Begge var oppvokst i fattigdom med svake og unnvikende fedre, og var vant til å ta ansvar tidlig i livet. Dette medførte at de senere så på den amerikanske stat som en slags makronivåversjon av faren, og statlige reguleringer som noe de lett kunne overvinne og unngå. De fikk begge et svært ambivalent forhold til alle autoriteter (utenom seg selv) ved å betrakte dem som sveklinger som burde bekjempes og undermineres. Dette bevirket i sin tur at Enron i sin monomane kamp for å omgå statlige reguleringer som «mottiltak» engasjerte seg i uforsvarlige og uetiske foretningsstrategier. Dette endte etter hvert i konkurs og undergang, litt etter samme psykodynamikk som hos Kaptein Akab i Herman Melvilles *Moby Dick* (1851), som i sin jakt på hevn over den hvite hvalen forårsaker sin egen og mannskapets undergang og død.

Howard Schwartz analyserer videre konkursen i General Motors som et resultat av «organizational totalitarianism» hvor organisasjonen forvrenger realiteten, bortforklarer innvendinger og demoniserer motstandere. Organisasjonskulturen har således en lignende funksjon for organisasjonen som Freuds forsvarsmekanismer har for det nevrotiske individet, og resulterer etter hvert i en nærmest komplett irrasjonalitet.

Diana og Obama

Bokens siste del starter med en psykodynamisk analyse av den voldsomme effekten prinsesse Dianas død hadde i Storbritannia. Forfatteren av dette kapittelet er ingen ringere enn Wesley Carr, som ble utnevnt til Dean of Westminster Abbey i februar 1997, og som også er en psykoanalytisk orientert organisasjonsteoretiker. Vi får her et unikt blikk bak kulissene. Forfatteren analyserer mange aspekter ved prinsesse Dianas død, fra de britiske institusjoners rolle i å gi rom og retning til sterke følelsesmessige strømninger i befolkningen til daværende statsminister Tony Blairs strategiske sosialdemokratiske grep i sin benevning av prinsesse Diana som «folkets prinsesse».

Et annet kapittel i den delen inneholder en analyse av president Barack Obamas lederskap i lys av Melanie Kleins begreper om den depressive kontra den paranoid/schizoide posisjonen: «...while the core capacity of the *depressive position* is *integration*, the core locus of psychic action in the *paranoid/schizoid position* is

splitting. ... if Obama is the apotheosis of the *depressive position man*, Bush is the apotheosis of *paranoid/schizoid man*» (s. 173).

Det at Obama omtrent fremstår som en idealtipe på en Kleiniansk depressive posisjon kan medføre at hans personlighetsegenskaper er ute av takt med den konteksten han befinner seg i.: «It is as if he believes that all differences can be negotiated to the satisfaction of all concerned, and any doubts overcome by reason, conciliation, and good will.» (s. 163–164)

Psykoanalysens nytteverdi

Psychoanalytic perspectives on a turbulent world viser psykoanalysens nytteverdi som erkjennelsesmessig redskap også utenfor terapirommet, for også å forstå makronivå-prosesser i den verden vi lever i. Boken viser også til fulle hvor mye psykologi som ligger under det som tilsynelatende er ideologiske, politiske og finansielle prosesser. Dette er et forfriskende tilskudd til en merkelig underrepresentert nisje i faglitteraturen. På tross av de uunngåelige ujevnheter som nødvendigvis vil finnes i en artikkelsamling av denne type, viser boken med all tydelighet det potensialet som ligger i psykoanalytiske betraktningmåter på organisasjoner og på samfunnet.

Anmeldt av Kim Larsen, Psykiatrisk akuttavdeling, Sykehuset Østfold/Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging, Øst

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 48, nummer 4, 2011, side